

بررسی رابطه ادراک حمایت اجتماعی از والدین، دوستان و معلمان با سلامت روان

ستار صیدی^۱

چکیده

هدف: پژوهش های گوناگون نشان داده اند که ادراک حمایت اجتماعی می تواند در سلامت روان افراد مؤثر باشد. پژوهش حاضر با هدف بررسی رابطه بین ادراک حمایت اجتماعی از سوی خانواده، دوستان و معلمان و سلامت روان در دانشجویان انجام شده است. **روش:** این پژوهش با نمونه ۳۷۳ نفری از دانشجویان دانشگاه آزاد اسلامی واحد سنندج به روش تصادفی طبقه ای انجام شده است و ابزار های مورد استفاده در آن شامل مقیاس های حمایت اجتماعی ادراک شده (پارک و همکاران، ۲۰۰۲) و سلامت روان (GHQ-28) است. تحلیل داده ها با روش تحلیل رگرسیون خطی چندگانه و به کمک نرم افزار SPSS صورت گرفت. **یافته ها:** نتایج نشان داد که در پسران حمایت اجتماعی ادراکی از خانواده و حمایت اجتماعی ادراکی از معلمان پیش بینی کننده سلامت روان است و در دختران ادراک حمایت اجتماعی از دوستان و ادراک حمایت اجتماعی از معلمان پیش بین بهتر سلامت روان است ($P < 0/05$). **نتیجه گیری:** یافته ها حاکی از تفاوت جنسیتی در رابطه بین ابعاد حمایت اجتماعی ادراک شده و سلامت روان است به طوری که حمایت ادراکی از خانواده تنها در پسران پیش بین معنادار سلامت روان است. **کلید واژه ها:** جنسیت، حمایت اجتماعی ادراک شده، سلامت روان، دانشجویان

^۱ دانشجوی دکترای روانشناسی، گروه روان شناسی دانشگاه آزاد اسلامی واحد سنندج Saidi.Sattar@gmail.com

مقدمه

مفهوم حمایت اجتماعی ادراک شده به حمایت از دیدگاه ارزیابی شناختی فرد از روابطش اشاره دارد. نظریه پردازان این حوزه بر این باورند که تمام روابطی که فرد با دیگران دارد حمایت اجتماعی محسوب نمی شود؛ مگر اینکه فرد آن ها را به عنوان یک منبع در دسترس و مناسب برای رفع نیازهایش ارزیابی کند (کلارا و همکاران، ۲۰۰۳).

بویل و همکاران (۲۰۰۱) می نویسند: از متغیرهای مؤثر بر سلامت روانی، حمایت اجتماعی است. این عامل به عقیده و باور شخصی نسبت به اینکه فرد مورد حمایت و مراقبت است و لایق و محترم شمرده می شود و به گروهی تعلق دارد تعریف شده است (ص ۸۵۰؛ به نقل از حیدریان و همکاران، ۱۳۸۵). حمایت اجتماعی به افراد توانایی غلبه بر مسائل مربوط به سلامتی، کاهش افسردگی، افزایش شایستگی های شخصی در شرایط استرس زا، عاطفه مثبت کلی، موازنه هیجان ها، ادراک ارزش های خود و رضایت از زندگی و بهزیستی روانشناختی را می دهد (سواریس، ۱۹۸۸، به نقل از گولاکتی، ۲۰۱۰). منابع گوناگونی برای دریافت حمایت اجتماعی وجود دارند که شاید بتوان گفت جنسیت، مذهب، و طبقه اجتماعی از مهم ترین منابع کسب حمایت می باشند. بدین معنی، جنسیت (ایفای نقش اجتماعی مردانه یا زنانه در جامعه و رفتارهای مطابق انتظارات اجتماعی منطبق بر نقش) می تواند سبب برخورداری از مقادیر متفاوتی از حمایت اجتماعی گردیده و در نهایت بر سلامت روان تأثیرگذار باشد (لاندمن پیترز و دیگران، ۲۰۰۵).

نتایج تحقیق ریاحی، وردی نیا و پورحسین (۱۳۸۹) حاکی از تفاوت جنسیتی معنادار در میزان سلامت روان دانشجویان می باشد و نیز تفاوت معناداری در نرخ سلامت روان دانشجویانی که مقادیر متفاوتی از حمایت اجتماعی را ادراک می کرده اند، وجود دارد؛ بدین معنا که با افزایش میزان حمایت اجتماعی بر سلامت روان دانشجویان افزوده شده است؛ به طوری که میانگین سلامت روان دانشجویانی که از حمایت اجتماعی زیاد برخوردار بوده اند، بالاتر از این میانگین در دانشجویان برخوردار از حمایت اجتماعی کم بوده است.

از این رو، پژوهش حاضر با هدف بررسی رابطه بین ادراک حمایت اجتماعی از سوی خانواده، دوستان و معلمان و سلامت روان در دانشجویان انجام شده است.

روش

شرکت کنندگان و طرح پژوهش

پژوهش حاضر از نوع تحلیلی با جامعه آماری ۱۲۲۵۴ نفری و حجم نمونه ای برابر ۳۷۳ نفر شامل ۱۴۷ دختر و ۲۲۶ پسر است که متناسب با جمعیت مورد مطالعه از دانشکده های مختلف به شیوه تصادفی طبقه بندی شده انتخاب شد.

ابزار

مقیاس حمایت اجتماعی ادراک شده (پارک و همکاران، ۲۰۰۲): این آزمون از سه بخش مشابه خرده آزمون های حمایت از سوی والدین، حمایت از سوی دوستان و حمایت از سوی معلمان تشکیل می شود و هر بخش دارای ۱۲ گویه است. این پرسشنامه براساس مقیاس هفت درجه ای لیکرت از نمره ۱ تا ۷ تنظیم شده است. این پرسشنامه توسط خانم دکتر مرتضوی (۱۳۸۳) ترجمه و هنجاریابی شده است. مرتضوی برای تعیین پایایی این پرسشنامه از روش تعیین ضریب آلفای کرونباخ برای هر بخش به طور جداگانه استفاده کرده است که عبارتند از: حمایت اجتماعی ادراک شده از والدین (۰/۹۳)، حمایت اجتماعی از سوی

معلمان (۰/۹۲)، حمایت اجتماعی از سوی دوستان (۰/۹۴)، و یاراحمدی نیز ضریب آلفای کرونباخ برای هریک از آنها به ترتیب حمایت اجتماعی ادراک شده از والدین (۰/۸۰)، معلمان (۰/۹۰)، دوستان (۰/۹۳)، و کل پرسشنامه (۰/۹۱) به دست آورد (یاراحمدی، ۱۳۹۰).

پرسشنامه سلامت عمومی (GHQ-28): این پرسشنامه دارای ۲۸ سؤال است و توسط گلدبرگ^۱ (۱۹۷۲) ابداع شد. پرسشنامه به صورت «۰، ۱، ۲، ۳» نمره گذاری می شود. گلدبرگ و ویلیامز (۱۹۹۸)، اعتبار تنصیفی برای کل پرسشنامه را ۰/۹۵ گزارش کردند. ثبات درونی را با روش آلفای کرونباخ در مطالعه چان (۱۹۸۵)، و کی یس (۱۹۸۴)، ۰/۹۳ گزارش شده است. در کشورمان، یعقوبی (۱۳۷۴)، بهمنی و عسگری (۱۳۸۵)، و تقوی (۱۳۸۰) به ترتیب اعتبار ۰/۸۵/۸۸، ۰/۷۲ و ۰/۷۲ را گزارش کرده اند (به نقل از فتاحی آشتیانی، ۱۳۸۸).

شیوه اجرا و تجزیه و تحلیل داده ها

این پژوهش از نوع همبستگی است. و تحلیل داده ها نیز از روش تحلیل رگرسیون خطی چندگانه به شیوه گام به گام به کمک نرم افزار SPSS نسخه ۱۸ میسر گردید.

نتایج

دانشجویان شرکت کننده در این پژوهش نمونه ای از جامعه دانشجویان در حال تحصیل در دانشگاه آزاد اسلامی واحد سنجند بودند که با رضایت و ابراز تمایل در تکمیل پرسشنامه ها مشارکت نمودند. جدول ۱ ویژگیهای شرکت کنندگان در پژوهش را به تفکیک جنسیت و وضعیت تأهل نشان می دهد.

جدول ۱. ویژگی های شرکت کنندگان در پژوهش به تفکیک جنسیت و وضعیت تأهل

متغیر	فراوانی	درصد	
جنسیت	مرد	۲۲۶	۶۰/۵۸
	زن	۱۴۷	۳۹/۴۲
	کل	۳۷۳	۱۰۰٪
وضعیت تأهل	مجرد	۳۱۱	۸۳/۴
	متأهل	۶۲	۱۶/۶
	کل	۳۷۳	۱۰۰٪

همانطور که جدول ۱ نشان می دهد از ۳۷۳ نفر شرکت کننده در پژوهش تعداد ۲۲۶ نفر (۶۰/۵۸) مرد و ۱۴۷ نفر (۳۹/۴۲) زن هستند. تعداد ۳۱۱ نفر از آنها مجرد (۸۳/۴)، و ۶۲ نفر (۱۶/۶) متأهل اند. میانگین، انحراف معیار و ضریب همبستگی پیرسون بین متغیرها در جدول ۲ ارائه شده است.

میانگین، انحراف معیار و ضریب همبستگی در جدول ۲ آمده است. براساس مندرجات جدول ۲، حمایت اجتماعی ادراک شده از والدین با GHQ-28 در سطح $P < 0/01$ رابطه منفی و معناداری را نشان می دهد. حمایت اجتماعی ادراک شده از دوستان نیز با

¹. Goldberg

سلامت روان رابطه معناداری را نشان نمی دهد. همچنین، حمایت اجتماعی ادراک شده از معلمان هم GHQ-28 رابطه منفی و معناداری را نشان می دهد ($P < 0.01$).

جدول ۲. میانگین، انحراف معیار و ضریب همبستگی پیرسون بین متغیرها

متغیر	میانگین	انحراف معیار	۱	۲	۳
۱ حمایت ادراکی از والدین	۷۱/۳۴۸۵	۱۲/۴۴۹۱۱	۱		
۲ حمایت ادراکی از دوستان	۵۹/۲۷۰۸	۱۶/۱۰۲۹۷	۰/۲۳۷**	۱	
۳ حمایت ادراکی از معلمان	۴۵/۱۹۵۷	۱۶/۱۶۳۷۰	۰/۱۵۶**	۰/۲۶۶**	۱
۴ GHQ-28	۳۰/۴۶۹۲	۱۴/۳۳۷۶۱	-۰/۱۴۳**	۰/۰۱۱	-۰/۲۶۱**

$P < 0.05 = * P < 0.01 = **$

برای بررسی رابطه بین ابعاد حمایت اجتماعی ادراک شده و ابعاد سلامت روان در دو جنس از تحلیل رگرسیون خطی چندگانه جداگانه برای دو جنس انجام شد. سلامت روان به عنوان متغیر ملاک و سه بعد حمایت اجتماعی ادراک شده به عنوان متغیرهای پیش بین وارد معادله رگرسیون چندگانه شدند. برای تحلیل رگرسیون از روش گام به گام استفاده شد. نتایج حاصل از تحلیل رگرسیون برای پسران در جدول ۱ آمده است.

جدول ۱: ضرایب بی، بتا، تی و سطح معنی داری مربوط به رگرسیون خطی چندگانه ابعاد سلامت روان بر دو متغیر پیش بین در دو جنس

ابعاد سلامت روان	جنسیت	متغیرهای پیش بین			
		ضریب بی	بتا	تی	
GHQ-28	پسر	حمایت اجتماعی ادراک شده از خانواده	-۰.۱۸۶	-۰.۱۷۸	-۲.۷۲۹
		حمایت اجتماعی ادراک شده از دوستان	۰.۰۷۹	۱.۱۳۹	NS*
		حمایت اجتماعی ادراک شده از معلمان	-۰.۲۱۲	-۰.۲۵۲	-۳.۸۹۷
	دختر	حمایت اجتماعی ادراک شده از خانواده	-۰.۰۳۵	-۰.۴۳۱	NS*
		حمایت اجتماعی ادراک شده از دوستان	۰.۱۵۷	۰.۱۶۸	۲.۰۵۰
		حمایت اجتماعی ادراک شده از معلمان	-۰.۲۸۹	-۰.۳۰۱	-۳.۶۸۱

NS*=Not Significant

نتایج حاصل از تحلیل رگرسیون برای پسران در جدول ۱ آمده است که نشان دهنده آن است که در بعد سلامت روان در پسران تنها بوسیله حمایت اجتماعی ادراک شده از خانواده ($B = -0.178$) ($F(1, 224) = 15.184$ و $P < 0.007$) [و معلمان ($B = -0.252$) پیش بینی می شود ($F(2, 223) = 11.533$ و $P < 0.001$)]، این متغیرها به ترتیب حدود ۵.۹ درصد و ۸.۶ درصد از پراکندگی نمرات سلامت روان را پیش بینی می کنند. این یافته نشان دهنده آن است که هرچه میزان حمایت اجتماعی ادراک شده فرد از خانواده و معلمان بیشتر باشد بیشتر امکان دارد که در مقیاس سلامت روان نیز نمره بالاتری کسب کند.

نتایج حاصل از تحلیل رگرسیون برای دختران در جدول ۱ آمده است که نشان دهنده آن است که در بعد سلامت روان در دختران تنها بوسیله حمایت اجتماعی ادراک شده از دوستان ($B = 0.168$) پیش بینی می شود [$F(1, 145) = 10.494$ و $P < 0.042$]

و معلمان ($B = -/301$) پیش بینی می شود [$F(2,144) = 7/465$ و $P < 0/000$]. این متغیرها به ترتیب حدود ۶.۱ درصد و ۸.۱ درصد از پراکندگی نمرات سلامت روان را پیش بینی می کنند. این یافته نشان دهنده آن است که هرچه میزان حمایت اجتماعی ادراک شده فرد از خانواده بیشتر باشد بیشتر امکان دارد که در مقیاس سلامت روان نیز نمره بالاتری کسب کند.

بحث و نتیجه گیری

پژوهش حاضر با هدف بررسی رابطه بین ادراک حمایت اجتماعی از سوی خانواده، دوستان و معلمان و سلامت روان در دانشجویان انجام شده است. نتایج حاصل از این پژوهش نشان می دهد که بعد سلامت روان در پسران بوسیله حمایت اجتماعی ادراک شده از خانواده و معلمان و در دختران بوسیله حمایت اجتماعی ادراک شده از دوستان و معلمان پیش بینی می شود. آنچه که در این نتایج قابل تبیین است دو نکته است: نخست، ادراک حمایت اجتماعی در هر دو جنس پسران و دختران از معلمان پیش بینی کننده سلامت روان است. دوم، ادراک حمایت اجتماعی از سوی خانواده پیش بینی کننده سلامت روان پسران است اما در دختران حمایت اجتماعی ادراک شده از دوستان پیش بینی کننده سلامت روان است.

پژوهش های پیشین از جمله یافته های به دست آمده در پژوهش تورانی، حبیبی و پاشائی (۱۳۹۳) نشان داده که بین حمایت اجتماعی و میزان سلامت روان رابطه معنی داری وجود دارد و حمایت اجتماعی (حمایت خانواده، دوستان و بستگان) می تواند میزان سلامت روان را در سطح معنی داری پیش بینی کند. همچنین، بر اساس نتایج به دست آمده از پژوهش ریاحی، وردی نیا و پورحسین (۱۳۸۹)، میزان حمایت اجتماعی ادراک شده قویترین پیش بینی کننده سلامت روان به طور مستقیم بوده است و نیز، جنسیت دانشجویان تأثیر معناداری بر سلامت روان آنان داشته و مشخص گردید که برعهده گرفتن نقش اجتماعی زنانه می تواند شرایطی را فراهم کند که سلامت روان آن ها را با مخاطرات بیشتری مواجه سازد. یافته های تحقیق آنان نشان داد که سلامت روانی دانشجویان با افزایش ادراک و تصور آنان از میزان حمایت اجتماعی دریافتی از سوی خانواده، دوستان و دیگران مهم (اشخاص خاص)، وضعیت مطلوب تری پیدا می کند و با کاهش منابع حمایتی، سلامت روان آن ها به خطر می افتد. همچنین، مطابق یافته های این پژوهش، بین جنسیت و حمایت اجتماعی ادراک شده، رابطه معناداری وجود داشته است؛ بدین معنی که دختران دانشجو در مقایسه با پسران دانشجو حمایت اجتماعی بیشتری را ادراک و تصور می کنند و همچنین میانگین سلامت روان پسران دانشجو به طور معنی داری بالاتر از دختران دانشجو گزارش شده است.

نتایج پژوهش جاری در هر دو جنس اهمیت نقش معلمان را در حمایت اجتماعی ادراکی دانشجویان و به تبع سلامت روان آنان روشن می سازد و روشنگری این مسئله بسیار حائز اهمیت است. از طرف دیگر، تفاوتی که در دو جنس مشاهده می شود می تواند ناشی از اهمیت جایگاه دوستان در میان دختران و گسترش روابط اجتماعی آنان باشد که حمایت های اجتماعی خود را به دوستان و درخواست کمک از آنان نیز گسترش می دهند و این ادراک حمایت از دوستان می تواند سطح سلامت روان و رضایت مندی از زندگی و احساس تنهایی را در دختران کاهش دهد چون با افزایش حمایت اجتماعی از جانب دوستان احساس تنهایی کاهش می یابد. ولی در عوض پسران آن نقش و جایگاهی را که دختران برای دوستان خود قائل هستند ممکن است قائل نباشند و بیشتر این حمایت اجتماعی را از جانب خانواده خود ادراک می کنند که همین مسأله باعث می شود سلامت روان بیشتر آنان را پیش بینی کند و حمایت ادراکی از خانواده تنها در پسران پیش بین معنادار سلامت روان باشد.

منابع

منابع فارسی

- تورانی، سمیه؛ حبیبی، زهرا؛ و پاشائی، لیلا. (۱۳۹۳). بررسی رابطه حمایت اجتماعی و سلامت روان در بین سالمندان شهر کرج. مجموعه مقالات اولین کنگره علوم تربیتی و آسیب های اجتماعی. تهران: خردادماه ۹۳. جلد ۱، ص ۹۱۸-۹۱۱.
- حیدریان، معصومه؛ حق نظری، ناهید؛ و صالحی، رضا (۱۳۸۵). بررسی سطح سلامت روان در دانشجویان سال آخر کارشناسی دانشگاه آزاد اسلامی واحد سنندج سال ۱۳۸۴-۸۵، طرح پژوهشی دانشگاه آزاد اسلامی واحد سنندج.
- ریاحی، محمداسماعیل؛ وردی نیا، اکبرعلی؛ و پورحسین، سیده زینب (۱۳۸۹). بررسی رابطه بین حمایت اجتماعی و سلامت روان. فصلنامه علمی پژوهشی رفاه اجتماعی، سال دهم، شماره ۳۹. ص ۸۵-۱۲۱.
- فتحی آشتیانی، علی. (۱۳۸۸). آزمون های روان شناختی، ارزشیابی شخصیت و سلامت روان. تهران: مؤسسه انتشارات بعثت، ص ۳۱۴-۳۰۹.
- باراحمدی، یحیی. (۱۳۹۰). بررسی و تعیین الگوهای ارتباطی بین ادراک حمایت و باورهای خود کارآمدی با پیشرفت تحصیلی. دانشگاه آزاد اسلامی واحد سنندج. طرح پژوهشی دانشگاه آزاد اسلامی واحد سنندج.

منابع لاتین:

- Clara I.P., Cox B.J., Enns MW, Murray L.T., Torgruudic LJ.(2003). Confirmatory factor analysis of the multidimensional scale of perceived social support in clinically distressed and student sample. *Journal of Personality Assessment*.;81(3):265-70.
- Gulacti, F.(2010). The effect of perceived social support on subjective well-being procedia. *Social and Behavioral Sciences*. 2: 3844-3849.
- Landman-Peters, Karlien M.C. et al., (2005). Gender differences in the relation between social support, problems in parent-offspring communication, and depression and anxiety, *Social Sciences & Medicine*, 60, pp 2549-59.